

การศึกษาสุนทรียศาสตร์ภูมิทัศน์กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน

The Study of Landscape Aesthetics in Krung Rattanakosin's Inner Area

อภิชาติ พรหมฤทธิ์

บทคัดย่อ

บทความนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจและแปลความหมายสุนทรียศาสตร์ภูมิทัศน์ในบริบทไทย พื้นที่ศึกษา “กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน” ผ่านประสบการณ์ทางสุนทรียศาสตร์ของประชาชนที่ได้ใช้พื้นที่ งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยมีเทคนิควิธีในการเก็บข้อมูลประกอบด้วย การศึกษาทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง การสำรวจพื้นที่ภาคสนาม การสัมภาษณ์ และการเฝ้าสังเกตการณ์ปรากฏการณ์ในพื้นที่ บทความนี้จะชี้ให้เห็นถึงการศึกษาและการแสดงออกทางสุนทรียศาสตร์ภูมิทัศน์ที่มีมิติมากกว่าในเชิงรูปธรรม หรือภาษาภาพ และได้นำเสนอกรอบแนวคิดในการอ่านและแปลความสุนทรียศาสตร์ภูมิทัศน์โดยเพิ่มเติมมิติสุนทรียศาสตร์ทางนามธรรม และสุนทรียศาสตร์ภูมิทัศน์ตามความเป็นจริง ซึ่งทับซ้อนกันอยู่ภายใต้บริบทที่ซับซ้อนและหลากหลายของพื้นที่ศึกษา ในภาพรวมของบทความนี้ได้แสดงการพัฒนาความเข้าใจเรื่องการแสดงออกทางสุนทรียศาสตร์ภูมิทัศน์ในพื้นที่ที่มีการซ้อนทับกันของมิติด้านความงามทางภูมิทัศน์ ที่หลากหลายในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน อนึ่ง บทความนี้มุ่งหวังให้เกิดประโยชน์ต่อการพัฒนาองค์ความรู้ทางวิชาการในด้านสุนทรียศาสตร์ภูมิทัศน์ โดยกรอบแนวคิดวิธีการอ่านและแปลความที่ได้เสนอแนะไว้นั้นจะเป็นประโยชน์สำหรับการพัฒนาด้านสุนทรียศาสตร์ภูมิทัศน์ต่อไป

คำสำคัญ: สุนทรียศาสตร์, ภูมิทัศน์, กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน

Abstract

The purpose of this technical article is to understand and interpret the landscape aesthetics in a specific context in Thailand. The study area is "Krung Rattanakosin's inner Area" via the aesthetic of individuals who use this space. This research is a qualitative research. The methodology will consist of data collection and analysis of educational theories, surveys, field interviews and personal observations of phenomenon in the region. This article aims to develop the academic knowledge within the field of landscape aesthetics expressions. It will posit that landscapes have more dimensions than are seemingly tangible or 'Physical'. It will present the conceptual framework of how to read contrasting 'non-physical landscape aesthetic dimensions' and 'reality landscape aesthetic dimensions'. Throughout the article, the Krung Rattanakosin's inner area context seems complex and diverse. It will show the development of understanding expressed in landscape aesthetics in areas with overlapping dimensions of

beauty and diverse sceneries. The conceptual framework of how to read and interpret aesthetic blueprints suggests it would be effective to further develop landscape aesthetics anyway.

Keywords: aesthetics, landscape, Rattanakosin inner area

ความนำ

จากทฤษฎีจิตวิทยาความจำเป็นพื้นฐานของมนุษย์ (basic human needs) ของ อับราหัม มาสโลว์ (Abraham Maslow) และแนวคิดการออกแบบชุมชนเมืองของศาสตราจารย์ โจน แลง (John Lang) ได้เสนอถึงความต้องการด้านสุนทรียศาสตร์ (aesthetic needs) ให้มีอยู่ในความจำเป็นในความต้องการของมนุษย์ (กำธร กุญชล, 2545) ปัจจุบันความเข้าใจถึงศาสตร์และวิวัฒนาการทางด้านสุนทรียศาสตร์ภูมิทัศน์ได้มีอิทธิพลต่อความรู้ความเข้าใจของทั้งนักออกแบบทางผังชุมชนเมือง และภูมิสถาปนิก ซึ่งมีการนำทฤษฎีสุนทรียศาสตร์มาประยุกต์ใช้หรือทำการวิจัยศึกษาพื้นที่ในบริบทไทย หลายชิ้น¹ และเป็นที่น่าสังเกตว่า งานวิจัยที่เป็นเนื้อหาของการพัฒนาทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ภูมิทัศน์ในประเทศไทยยังคงมีจำนวนไม่น่าจะนับ แต่สังเกตได้อีกว่า เนื้อหาของงานวิจัยส่วนใหญ่จะมุ่งเน้นความหมายแนวคิดสุนทรียศาสตร์ไปในทิศทางเดียวกัน คือ เป็นการรับรู้ความงามทางกายภาพและการรับรู้ความงามทางสายตา (visual perception) ดังนั้น ผลที่ได้จากการวิจัยที่มีมุ่งมองดังกล่าวจึงตอบสนองส่วนของสุนทรียภาพทางกายภาพและสายตาเพียงแค่ มิตรภาพ ขาดความเชื่อมโยงกับมิติอื่นๆ ที่ซับซ้อนในบริบทไทย เช่น วิถีชีวิต สังคม วัฒนธรรม จริยธรรม ศาสนา เป็นต้น

วัตถุประสงค์การวิจัย

เนื่องจากการพัฒนาสภาพแวดล้อมของกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน มักจะมีความเข้าใจทางสุนทรียศาสตร์ที่แตกต่างหลากหลาย ทั้งจากคนในพื้นที่ และคนนอกพื้นที่ งานวิจัยนี้จึงมีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจและแปลความหมายสุนทรียศาสตร์ภูมิทัศน์ ในบริบทไทย ในพื้นที่ศึกษา “กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน” ผ่านประสบการณ์ทางสุนทรียศาสตร์ภูมิทัศน์ของประชาชนที่ได้ใช้พื้นที่ของกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน ดังกล่าว

แนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง

แนวคิดและนิยามความหมายของสุนทรียศาสตร์ภูมิทัศน์ (landscape aesthetics)

1. ภูมิทัศน์ คำว่า “Landscape” และ “Landschaft” มีจุดเริ่มต้นแรกที่ภาษาอุลเมเนเชอร์แลนด์ และเยอรมัน ที่กล่าวอ้างถึงกับการวิเคราะห์ความงาม ความเข้าใจใน ภูมิภาค (region) ขอบเขตดินแดน (territory) ทิวทัศน์ (scenery) (Nasongkhla, 2008) ภูมิทัศน์และภูมิภาค เป็นศัพท์บัญญัติของคำว่า Landscape ในพจนานุกรมศัพท์ภูมิศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตยสถานตีพิมพ์ครั้งที่ 3 พ.ศ. 2523 ได้ให้คำบัญญัติศัพท์ของคำว่า Landscape ในภาษา อังกฤษ ไว้เป็นคำไทย 2 คำ คือ ภูมิทัศน์ และ ภูมิภาค โดยให้คำอธิบายว่า หมายถึง ลักษณะภาพภูมิประเทศโดยทั่วไปของบริเวณใดบริเวณหนึ่ง รวมทั้ง ภูมิประเทศที่เกิดขึ้นตามธรรมชาติและที่เกิดขึ้นโดยการกระทำของมนุษย์ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2536)

2. สุนทรียศาสตร์ (aesthetics) ในประเทศไทยมีการแปลความหมายออกมาหลายคำและมีความหมายมากราย อาทิ เช่น สุนทรียะ หรือ ความงาม (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2546) คำว่า Aesthetics เดิมเป็นคำในภาษากรีก หมายถึง การรับรู้ทางความรู้สึก (sense perception) ในศตวรรษที่ 18 Alexander Gottlieb Baumgarten ให้ความหมายว่า เป็นการรับรู้และชื่นชมความงาม

สุนทรียภาพ หมายถึง ความรู้สึกในความงาม ภาพที่งดงามในความคิด (image of beauty) ศักยภาพของ การรับรู้ความงามที่สามารถสัมผัสหรือรับความงามได้ ต่างกัน ความงามที่อาจเกิดจากภาพ จากเสียง จาก จินตนาการ จากตัวอักษร หรือประสาทสัมผัสอื่นๆ (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2546)

สุนทรียศาสตร์ หมายถึง ปรัชญาสาขาหนึ่งที่ ด้วยความงามและสิ่งที่งามในธรรมชาติหรือศิลปะ (ราชบัณฑิตยสถาน, 2542)

สุนทรียะ คือ ความงาม อาจเป็นความงามของ ศิลปกรรม ธรรมชาติ สิ่งแวดล้อม รวมทั้งความประณีต ของจิตใจ ความดงามของการใช้ชีวิตส่วนตัวและชีวิต ส่วนรวม (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2546)

ปรัชญาสุนทรียศาสตร์ที่เกี่ยวข้องและแนวคิดที่ ใช้สนับสนุนสุนทรียศาสตร์ภูมิทัศน์

ความงามเป็น วัตถุวิสัยนิยม (objectivism) หมายถึง ความงามเป็นคุณสมบัติของวัตถุ ความงามอยู่ที่ ตัววัตถุ นักสุนทรียศาสตร์บางกลุ่มเชื่อว่า ความงามเป็น จิตวิสัยนิยม (Subjectivism) ถือว่า ความงามเกิดจาก ความรู้สึกนึกคิดของเรารอง ความงามอยู่ที่จิตใจ เราเป็นผู้ กำหนด นักสุนทรียศาสตร์บางกลุ่มที่ ผ่านความคิดเข้า ตัวกัน และเชื่อว่า สุนทรียะ เกิดขึ้นระหว่างความงามที่ เกิดจากความสัมพันธ์ของวัตถุและสุนทรียะในตัวเรา ความเชื่อเช่นนี้เป็น สัมพัทธนิยม (telationism) (วิรุณ ตั้งเจริญ, 2546) ปรัชญาสุนทรียศาสตร์ที่เกี่ยวข้องได้สรุป รวบยอดไว้ดังนี้

1. สุนทรียศาสตร์ยุคโบราณ ในศตวรรษที่ 5 ก่อนคริสต์ศักราช ถึงคริสต์ศักราชที่ 16 เช่น ยุคกรีกและ โรมัน ยึดความงามเป็นการลอกเลียนแบบธรรมชาติ ยุค เรอเนซองส์ (Renaissance) ยึดหลัก มนุษยนิยม และ ศรัทธาจากคริสต์ศาสนา (ไฟโรมัน ชุมนี, 2548) ส่วน สุนทรียศาสตร์แบบแผนนิยมตะวันออก ที่สำคัญ ได้แก่ สุนทรียศาสตร์อินเดีย มาจากศาสนาเชนดู พระมหาลพ เป็น สำคัญ สุนทรียศาสตร์จีน ที่จัดระเบียบแบบแผนความคิด ของคนจีนและวิถีชีวิต โดย ลัทธิเต้า และ งจื๊อ (Nasongkhla, 2008)

2. ภูมิทัศน์ โรมานติก (romantic) ใน สุนทรียศาสตร์ตะวันตก คริสต์ศตวรรษที่ 18 – 19 ที่ สำคัญ ได้แก่ Alexander Gottlieb Baumgarten แบ่ง ความคิดเป็น ตรรกะ (logic) และ สุนทรียศาสตร์ (aesthetics) คือ สัญชาตญาณ วิธีการสัมผัสด้วยความรู้สึก (sensual), Edmund Burke ให้ความสำคัญของความคิด เรื่อง “สิ่งทัศน์” (Sublime) และ “ความงาม” (Beautiful) ความหลงใหล ไม่หลงใหล ความยิ่งใหญ่ใน มิตรธรรมชาติ (Nasongkhla, 2008) และ Immanuel Kant นิยาม ประสบการณ์ สุนทรียศาสตร์ (aesthetics experience) และการวางแผนรากฐาน การตัดสินทาง ความรู้สึก ความพึงพอใจ (Bowie, 2003)

3. สุนทรียศาสตร์ตะวันตกสมัยใหม่ ในศตวรรษ ที่ 19 – 20 เช่น สุนทรียศาสตร์มาร์กซิสต์ (Marxist) ได้ วิพากษ์ทุนนิยมว่า เป็นการยกระดับของชนชั้นกลาง, Gearg W. F. Hegel “ความงามของศิลปะเป็นความงาม ซึ่งไม่ได้เกิดจากจิตใจหรือจิตวิญญาณเท่านั้นแต่เป็นการ เกิดในตัวมัน ในความรู้สึกสวยงามเกี่ยวกับธรรมชาตินี้ ปรากฏเด่นชัดในตัวของมันเองคือ เป็นการสะท้อนกลับ ของความงามซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของจิตใจในบางที” (Blocker and Jeffers, 1999) หรือ Frankfurt School และ Neo Marxist วิพากษ์ถึง โภคติ และวัฒนธรรมส่วนมาก สนับสนุนการวิเคราะห์วัฒนธรรมเป็นคุณค่าและชื่นชม

ภูมิทัศน์วัฒนธรรม (cultural landscape) (Nasongkhla, 2008)

4. สุนทรียศาสตร์ภายในหลังสมัยใหม่ และปรัชญาแนวคิดที่สนับสนุนสุนทรียศาสตร์ศตวรรษที่ 20 ถึงปัจจุบัน ปรากฏคำว่า “Environmental Aesthetics” สุนทรียศาสตร์สิ่งแวดล้อม ได้ขยายออกไปไกลกว่าโลกศิลปะ สู่คุณค่าของสิ่งแวดล้อม (Nasongkhla, 2008) และ Kevin Lynch วิเคราะห์โครงสร้างและการรับรู้ทางสายตาของรูปทรงเมือง และระบุการรับรู้รูปทรงทางกายภาพ กระบวนการรับรู้ทางภูมิทัศน์เมือง และกระบวนการวิเคราะห์ “จินตภาพเมือง” (image of the city) ที่ภายในมีส่วนประกอบ คือ อัตลักษณ์ รูปทรงกายภาพ และความหมาย (Nasongkhla, 200) อีกทั้ง Phenomenological Aesthetics คือ สุนทรียศาสตร์ปราการณ์วิทยา สุนทรียศาสตร์ของชีวิตประจำวันและแบบแผนสังคมเชิงพื้นที่ และแนวคิดชีวิตประจำวัน (everyday life) เน้นที่พฤติกรรม กิจกรรม และประสบการณ์ของมนุษย์ทั้งภายในและภายนอกที่ดำเนินอยู่ตลอดเวลา จนบางครั้งกล้ายึดหลักปฏิบัติ และเป็นวัฒนธรรม

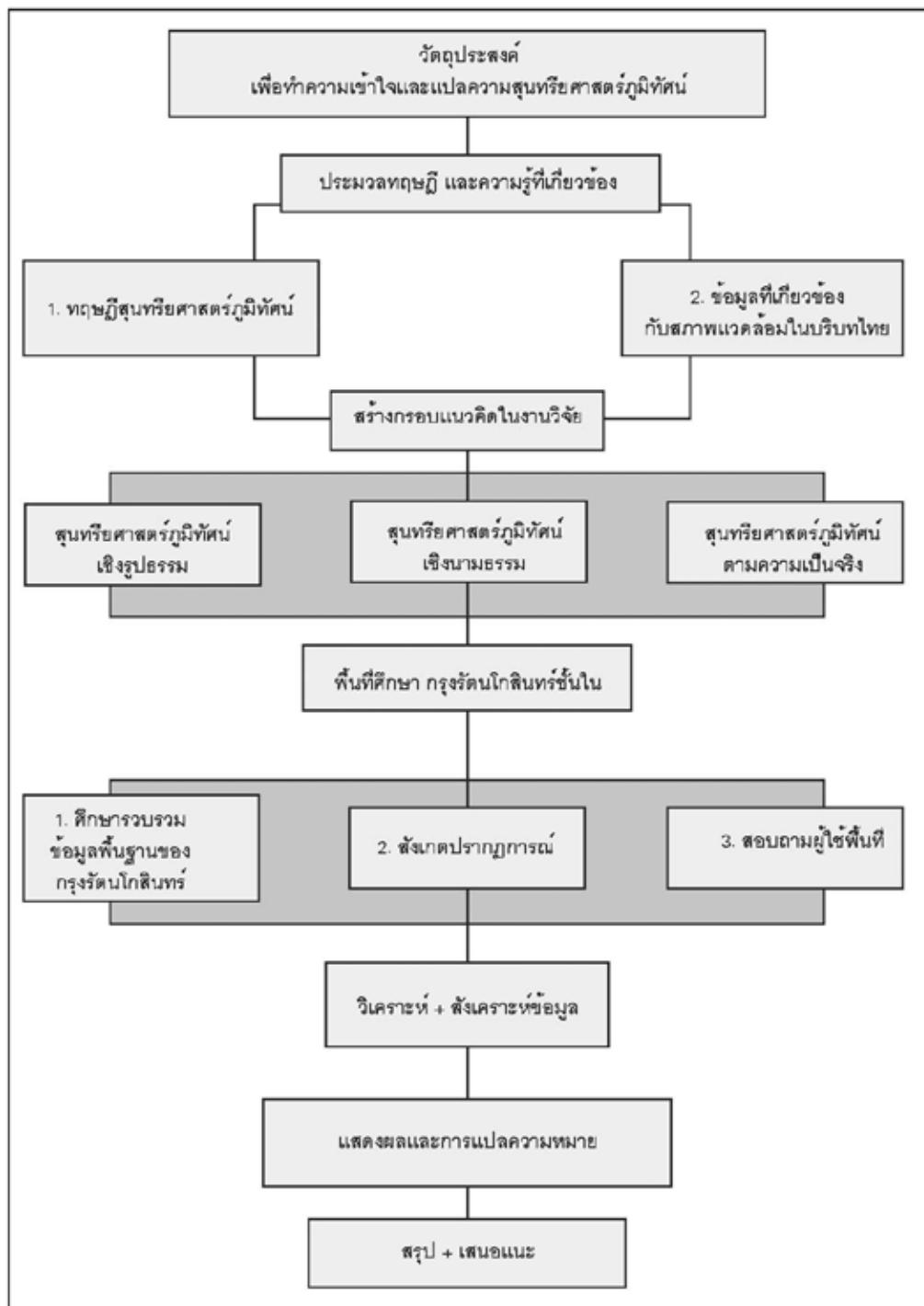
- แนวความคิดเรื่องที่ว่าง (space) และ สถานที่ (place) “ที่ว่างเกิดจากความสัมพันธ์ระหว่างวัตถุและกรอบของระบบที่เป็นตัวกำหนดขอบเขตที่ว่าง และ

บางครั้งระหว่างวัตถุนั้นทำให้จำเป็นที่ว่างแทรกอยู่” สถานที่ (place) คือ พื้นที่หนึ่งที่แสดงคุณลักษณะเฉพาะอย่างชัดเจน” (Nasongkhla, 2008) อย่างไรก็ตาม สถานที่ได้ถูกทำให้เข้าใจและได้รับประสบการณ์ว่า เป็นภูมิทัศน์ซึ่งมองเห็นได้โดยตรงและสามารถพิสูจน์ได้ชัดเจน ซึ่งสัมพันธ์กับกิจกรรมของมนุษย์” (Nasongkhla, 2008)

- Semiotics สัญลักษณ์วิทยา ศึกษาเกี่ยวกับระบบสัญลักษณ์ ที่อยู่ในความคิดของมนุษย์ หรือ หมายถึงสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้มีความหมายแทน (สมเกียรติ ตั้นโน, 2550)

5. สุนทรียศาสตร์ของไทย “มีการใช้คำและความหมายทับซ้อนประสานประโยชน์ซึ่งกันคือ ความสวยงาม (beauty) และ ความดีงาม (goodness) คนไทยไม่แยกความงามออกจากความดี ศิลปะไทยเป็นศิลปะประเภทได้รับวัฒนธรรมที่ดี ได้ปรัชญาที่ดีจากอินเดีย” (น. ณ ปagan น้ำ, 2532) “การแสดงออกทางสุนทรียะของไทยนั้น ส่วนใหญ่ได้แรงบันดาลใจทางศาสนา ถ่ายทอดออกมานเป็นศิลปวัฒนธรรม รวมทั้งสหทั่อนสภาระ แวดล้อมของสังคมที่อยู่รอบๆตัว และสิ่งหนึ่งที่สำคัญสูงสุดก็คือ สัญชาตญาณของท้องถิ่นหรือของประเทศ” (น. ณ ปagan น้ำ, 2532)

กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการศึกษา

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา และข้อมูลปฐมภูมิ เป็นการประมวลทฤษฎี แนวคิดและข้อมูลพื้นฐานที่เกี่ยวข้อง เช่น ทฤษฎีสุนทรียศาสตร์รุนแรงทักษะ สุนทรียศาสตร์ สิ่งแวดล้อม สุนทรียศาสตร์เชิงนิเวศน์ สุนทรียศาสตร์

วัฒนธรรมสังคม สุนทรียศาสตร์ ปรากรภูภารณ์ สุนทรียศาสตร์สัญลักษณ์ เป็นต้น รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับสภาพแวดล้อมในบริบทไทย เช่น ภูมิศาสตร์ ประวัติศาสตร์ เพื่อประกอบการทำความเข้าใจ

สภาพแวดล้อมในบริบทไทย เก็บข้อมูลพื้นฐานของกรุงรัตนโกสินทร์ในด้านต่างๆ เช่น ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ที่ดึง ภัยภุม ลังกawi วัฒนธรรม เศรษฐกิจ และการเมือง เป็นต้น สำรวจเก็บข้อมูลด้านต่างๆในพื้นที่ โดยการสังเกตการณ์ทั้งทางรูปธรรม นามธรรม และที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริง ด้วยเทคนิควิธีการต่างๆ เช่น การสัมภาษณ์ สนทนากล่าวถึงภัยภุม หรือการบันทึกภาพเคลื่อนไหว เป็นต้น สำรวจเก็บข้อมูลที่ได้จากการคิดเห็นและการรับรู้ของคนในพื้นที่

2. วิเคราะห์ เปรียบเทียบ และทำความสัมพันธ์ ระหว่างข้อมูลทั้งหมด ได้แก่ ผลจากการสัมภาษณ์ การทำแผนที่ และนำเสนอเนื้อหาในแบบการบรรยายโดยมีภาพประกอบ

3. สังเคราะห์และแปลความหมายข้อมูล ในขอบเขตของเนื้อหา 3 กลุ่มดังนี้

3.1 สุนทรียศาสตร์ภูมิทัศน์เชิงรูปธรรม (physical landscape aesthetics)

3.2 สุนทรียศาสตร์ภูมิทัศน์เชิงนามธรรม (non-physical landscape aesthetics)

3.3 สุนทรียศาสตร์ภูมิทัศน์ตามความเป็นจริง (reality landscape aesthetics)

4. สรุปผลของการวิจัยและเสนอแนะ

วิธีดำเนินงานวิจัย

ผู้วิจัยได้สร้างกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีในการอ่านและแปลความหมายสุนทรียศาสตร์ภูมิทัศน์ซึ่งใช้เป็นหลักในการดำเนินงานวิจัย ประกอบด้วยโครงสร้างดังนี้

1. กระบวนการเกิดสุนทรียศาสตร์ คือ การเก็บรวบรวมข้อมูลบนพื้นฐานแนวคิดความเชื่อเรื่อง 1. วัตถุวิสัยนิยม 2. จิตวิสัยนิยม และ 3. สัมพัทธนิยม (จี ศรีนิวาสัน, 2523) โดยแสดงได้ดังนี้

- มนุษย์ (human) ในการทำงานนี้หมายถึงบุคคลผู้ที่ได้ใช้พื้นที่ 2 กลุ่ม คือ ประชาชนที่อาศัยอยู่ใน

พื้นที่ เช่น เจ้าของอาคารหรือที่ดินเดิม พระภิกษุ เป็นต้น และประชาชนที่เข้ามาใช้พื้นที่ด้วยเหตุผลที่แตกต่างกัน เช่น นักศึกษา พ่อค้า ข้าราชการ นักท่องเที่ยว เป็นต้น

- เลนส์ (lens) หมายถึง การรับรู้โดยประสานสัมผัส เป็นการถูกกระทบโดยทางกาย และทางใจ เป็นได้ทั้งรูปธรรมและนามธรรม เช่น รสนิยม ความชื่นชอบ ทัศนคติ ความรู้สึก ประสบการณ์ เป็นต้น

- บริบทที่ดึง (context setting) ไม่ได้เป็นเพียงสิ่งที่เป็นรูปธรรมเพียงอย่างเดียว แต่รวมถึง องค์ประกอบ หรือสภาพแวดล้อมที่ปรากฏ และแสดงให้เห็นอยู่ในพื้นที่ ทั้งที่มองเห็นด้วยตาและสัมผัสรับรู้ได้ เช่น สถานที่พื้นที่ว่าง สถาปัตยกรรม ชนบทธรรมเนียม จารีต วัฒนธรรม ศาสนา การดำรงชีวิต เป็นต้น

2. กระบวนการการแปลความ (process interpretation) คือ การค้นหาความหมายในสุนทรียศาสตร์ภูมิทัศน์ โดยพัฒนาแนวคิดในการทำความเข้าใจจากการวิพากษ์ทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

- สุนทรียศาสตร์เชิงรูปธรรม (physical aesthetics) เป็นกระบวนการแปลความหมายที่มุ่งเน้นการอธิบายถึงสุนทรียศาสตร์ภูมิทัศน์ โดยใช้ทฤษฎีความรู้ที่สามารถมองเห็นหรือจับต้องได้ เป็นสิ่งที่มีอยู่อย่างเด่นชัดซึ่งคนทั่วๆ ไปสามารถมองเห็น สัมผัสได้ ทั้งสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ (natural environment) และสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (built environment)

- สุนทรียศาสตร์เชิงนามธรรม (non-physical aesthetics) เป็นกระบวนการแปลความหมายที่มุ่งเน้นการอธิบายถึงสุนทรียศาสตร์ภูมิทัศน์ โดยใช้ทฤษฎีความรู้ที่สามารถอธิบายถึงสิ่งที่มองไม่เห็นหรือสิ่งที่สัมผัสมิได้อย่างเป็นรูปธรรม ใช้ทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ภูมิทัศน์ที่เกี่ยวข้องเข้ามาช่วยในการอธิบายความหมายให้ปรากฏ เช่น ประเพณี วัฒนธรรม สังคม ความเชื่อศาสนา สัญญาณ วิทยา เป็นต้น

- สุนทรียศาสตร์ตามความเป็นจริง (reality aesthetics) เป็นกระบวนการแปลความหมายที่เน้นการ

อธิบายถึงสุนทรียศาสตร์ภูมิทัศน์ที่ปรากฏขึ้นตามสภาพรวมความเป็นจริง ที่เกิดขึ้นในช่วงเวลาปัจจุบัน โดยใช้ทฤษฎีที่เกี่ยวข้องอย่าง ปรากฏการณ์ศาสตร์ (phenomenology) ชีวิตประจำวัน (everyday life) ฯลฯ มาใช้กันหาและอธิบายความหมายทางสุนทรียศาสตร์ภูมิทัศน์ในอีกมิติหนึ่ง

ผลการวิจัย

1. สุนทรียศาสตร์ทางด้านภูมิศาสตร์ ที่ตั้ง และรูปทรงของกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน ซึ่งมักจะถูกเรียกโดยติดปากว่า “เกาะรัตนโกสินทร์” ที่อาจมีความเข้าใจมาจากรูปทรงของพื้นที่ที่มีแม่น้ำเจ้าพระยาในทิศตะวันตก และได้มีการบุคคลองคูเมืองเดิม ในทิศตะวันออกล้อมรอบเข้าหากันแม่น้ำเจ้าพระยา พื้นที่ 1.8 ตร.กม. สามารถเข้าถึงได้ทั้งทางบกและทางน้ำ เป็นเขตที่มีการอนุรักษ์ในระดับสูง

2. การแสดงออกของสุนทรียศาสตร์ภูมิทัศน์เชิงรูปธรรม แบ่งเป็น 2 ลักษณะ ดังนี้

2.1 การแสดงออกของสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ (natural environment)

- ภูมิทัศน์ตามธรรมชาติ (The natural landscape scene) และพื้นที่สีเขียวในกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในซึ่งเป็นเมืองที่ถูกสร้างขึ้นมาตั้งแต่โบราณ แม้กระตั้งช่วงแม่น้ำเจ้าพระยาที่ไหลผ่านพื้นที่ที่เป็นคลองบุคคลองก่อน แต่กลับพบว่าผู้ใช้พื้นที่มีความเข้าใจว่า ความคงดงบางพื้นที่ในกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในเป็นสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ เช่น แม่น้ำเจ้าพระยา สนามหลวง เป็นต้น และจากการสำรวจพื้นที่ พบรพื้นที่สีเขียวที่เป็นสวนสาธารณะที่สร้างขึ้นเพื่อให้ความร่มรื่น และเป็นสถานที่พักผ่อนของประชาชน เช่น สนามหลวง สวนสาธารณะ สวนนาคราภิรมย์ เป็นต้น และพบว่า ในพื้นที่สีเขียวมีการอนุรักษ์ คูแลรักษาต้นไม้ที่ปลูกอยู่ริมถนนต่างๆ เช่น อุโมงค์ต้นไม้ถนนพระจันทร์ คลองคู

เมืองเดิมที่อนุรักษ์ต้นตะเกียงเก่าปลูกมาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 1

2.2 การแสดงออกของสภาพแวดล้อมที่มนุษย์สร้างขึ้น (built environment)

2.2.1 พื้นที่ว่าง (space) จากการสำรวจพื้นที่และสัมภาษณ์พบว่า การแสดงออกทางกายภาพของพื้นที่ว่างสามารถเห็นอยู่อย่างชัดเจนทั้งในพื้นที่สาธารณะและในพื้นที่ส่วนบุคคล หรือพื้นที่ทางราชการ เช่น สนามหลวง พื้นที่เรียบคลองคูเมืองเดิม สวนสาธารณะ พื้นที่ว่างภายในสถานที่ต่างๆ และพื้นที่การเชื่อมต่อของถนนที่บรรจบกันแล้วทำให้เกิดพื้นที่ว่างทางสายตา เป็นต้น

2.2.2 สถานที่ (place) ในสังคมไทยคนไทยจะมีคำตามที่ตามกันอยู่บ่อยๆ ว่า “ไปไหนมา” หรือ “จะไปไหน” คำตอบที่ได้มากจะตอบมาเป็น สถานที่ ในกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในเป็นสถานที่ที่มีความสำคัญหลายแห่ง สำคัญทั้งทางประวัติศาสตร์ เป็นสถานที่ท่องเที่ยว เป็นสถานที่ทำงาน เป็นสถานที่พักผ่อนหย่อนใจ เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นที่กินที่อยู่ที่อาศัย เป็นต้น สถานที่ที่มีความโดดเด่นทางความงามที่สำคัญ เช่น พระบรมหาราชวัง วัดพระแก้ว วัดโพธิ เป็นต้น สถานที่นั้นนอกจากจะเป็นสถานที่ประดิษฐ์แล้วยังบอกถึงความหมายในนัยยะอื่นๆด้วย ซึ่งสามารถแบ่งสถานที่ออกเป็น 5 กลุ่ม ได้แก่ (1) พระบรมหาราชวังและวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (2) วัด (3) สถานที่ราชการ (4) ที่อยู่อาศัย ย่านและตลาด (5) สถานที่สาธารณะ

3. สิ่งปลูกสร้างและสถาปัตยกรรม จากการสำรวจผู้ใช้พื้นที่ในกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในพบว่า ส่วนมากจะพูดถึงความงามในพื้นที่นี้ในความหมายเป็นความงามทางสถาปัตยกรรม เช่น ความคงดงของวัด ความสวยงามของพระบรมหาราชวัง ความสวยงามของอาคาร เป็นต้น เหล่านี้เป็นการสะท้อนความงามทาง

ภายในสถาปัตยกรรมที่มีความแตกต่างกัน 3 ประเภท ได้แก่ (1) สถาปัตยกรรมไทยสมัยรัตนโกสินทร์ เช่น พระบรมมหาราชวัง วัดพระแก้ว เป็นต้น (2) สถาปัตยกรรมร่วมสมัย ที่ได้รับอิทธิพลมาจากตะวันตก และผสมผสานรูปแบบความเป็นไทยไปในสถาปัตยกรรมนั้นๆ เช่น กระทรวงคลาโนม อาคารโรงละครแห่งชาติ อาคารบริเวณท่าช้าง เป็นต้น (3) สถาปัตยกรรมอื่นๆ เป็นสิ่งปลูกสร้างที่มีความหลากหลายรูปแบบ หลายยุคสมัย รวมถึงอาคารสมัยใหม่ ต่างๆ เป็นต้น

4. จุดศูนย์รวมและชุมชน จุดศูนย์รวมและชุมชนสามารถแบ่งกลุ่มได้ 2 กลุ่ม คือ

- ชุมชนที่มีที่อยู่อาศัยเดิม จากการสำรวจพบ ชุมชนท่าพระจันทร์ ชุมชนท่าช้าง ชุมชนท่าเตียน
- ชุมชนของกลุ่มคนที่มาร่วมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมในลักษณะเดียวกัน ในพื้นที่หรือสถานที่ใดๆ ที่ไม่ได้เป็นที่อยู่อาศัยเดิม และนิยมที่จะใช้พื้นที่หรือสถานที่นั้นๆ เสมอจะปรากฏว่าเป็นชุมชน เช่น ชุมชนสถานศึกษา ชุมชนข้าราชการต่างๆ หรือชุมชนของพ่อค้าแม่ค้า เป็นต้น

5. โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งก่อสร้างพิเศษ จากการสำรวจพื้นที่ในปัจจุบัน โครงสร้างพื้นฐานและสิ่งก่อสร้างพิเศษ สามารถพบเห็นได้ทั่วไปในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นใน อีกทั้งยังมีรูปแบบการแสดงออกในหลากหลายรูปแบบ เช่น ถนน สะพาน ทางเท้า อนุสาวรีย์ หอกลอง ซึ่งเนื่องจากประเพณีที่เป็นต้น

การแสดงออกของสุนทรียศาสตร์ภูมิทัศน์ เชิงนามธรรม โดยทั่วไป ผู้คนมักจะพูดถึงความงามที่มองเห็นได้เด่นชัด เช่น ความสวยงามของวัดพระแก้ว และพระบรมมหาราชวัง ความสวยงามบริเวณท้องถนนหลวง เป็นต้น แต่ยังมีอยู่หลายคันที่นักออกแบบที่ไม่ได้ใช้สายตาของออกแบบย่างไม่รู้ตัว สิ่งเหล่านี้จัดได้ว่าเป็นความงามหรือสุนทรียะเชิงนามธรรม (non-physical aesthetics) เช่น ความภาคภูมิใจในพื้นที่ อัตลักษณ์ ความ

รักชอบในสังคมถัดไป ความผูกพันในสถานที่ ความเชื่อ และความคงจะในอดีต เป็นต้น ตัวอย่างข้างต้นเหล่านี้ได้ใช้พื้นที่หรือภูมิทัศน์เป็นสื่อในการถ่ายทอดที่ลึกไปกว่าที่จะมองเพียงผิวเผิน หากแต่การมองเห็นสิ่งที่เป็นนามธรรมนี้อาจจะต้องมีปัจจัย หรือองค์ประกอบอื่นๆ เช่น ระยะเวลา ความรู้ หรือประสบการณ์ เป็นต้น

5.1 วัฒนธรรมสังคม เป็นการแสดงออกของรูปแบบที่คนในสังคมนิยมปฏิบัติหรือทำกิจกรรมกันในพื้นที่ อาจเป็นสิ่งที่ทำกันมาอยู่ก่อนแล้ว หรือได้รับจากวัฒนธรรมอื่น และอาจเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นใหม่ที่นิยมทำตามกัน วัฒนธรรมสังคมนี้ บ้างก็มีแนวโน้มที่จะปฏิบัติกันต่อไป บ้างก็มาอย่างรวดเร็วและจากไป และที่แสดงออกมาให้เห็นเด่นชัดในพื้นที่นี้ 3 รูปแบบ คือ (1) วัฒนธรรมสังคมประจำถิ่น เช่น วิถีชีวิต ภาษา ศิลปกรรม นาฏกรรม เป็นต้น (2) วัฒนธรรมแบบผสม เช่น การรับวัฒนธรรมต่างชาติมาผสม (3) วัฒนธรรมอื่นๆ เช่น ค่านิยมที่สุ่มเสี่ยงต่อการทำพิจารณาต่อประเพณี หรือพิคกูณามาย เป็นต้น

5.2 ประเพณี เป็นการแสดงออกทางความคงจะในการดำรงชีวิตที่เป็นแบบแผนการประเพณี ปฏิบัติซึ่งสืบเนื่องกันมาอย่างมีเอกลักษณ์ และมีความสำคัญต่อสังคมในหลายด้าน โดยอาศัยพื้นที่ในกรุงรัตนโกสินทร์เป็นสื่อส่งผ่าน ซึ่งพบประเพณี 2 แบบ คือ (1) ประเพณีหลวง เช่น การตั้งพระเมรุมาส ราชพิธี แกรนนาขวัญ พระราชพิธีทางชลมารค เป็นต้น ซึ่งความสัมพันธ์ของประเพณีทั้งสองลักษณะนี้ มิได้แยกกันเด็ดขาด แต่มีความสัมพันธ์ที่แสดงถึงความกลมกลืนเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน (กรมศิลปากร, 2552)

5.3 ความเชื่อ ศาสนา และจริยธรรม สังเกตการณ์พบว่ามีการแสดงออกทางความเชื่อ ในพื้นที่อย่างชัดเจน ซึ่งสะท้อนมาในรูปแบบงานสถาปัตยกรรม ประติมกรรม หรือสถานที่ เช่น ศาลหลักเมือง ศาลเจ้าพ่อหอกลอง ศาลเจ้าเจีน พระพิมเสนศวร แม่พระธารณีบีบ

หมายความ เป็นต้น และพบว่าในกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในมีพื้นที่ทางศาสนาซึ่งแสดงออกในรูปของลิ่งปลูกสร้างและสถาปัตยกรรม เช่น วัด ศาลาเจ้า สิ่งเหล่านี้เป็นการบ่งบอกถึงการนับถือศาสนาพุทธที่มีอยู่สมัยอยุธยา ได้แก่ วัดมหาธาตุ วัดโพธิ์ และวัดที่สร้างสมัยรัตนโกสินทร์ ได้แก่ วัดพระแก้ว วัดบวรสถานสุทธาวาส วัดราชประดิษฐ์ จากการสังเกตการณ์ยังพบอีกว่าจิตรกรรมนึ้งมักจะเป็นการแสดงออกที่ซ่อนแฝงมาในลักษณะที่ซ่อนอยู่ในระบบสัญลักษณ์ที่จับต้องได้ เช่น วัด มหาวิทยาลัย และโรงเรียนซึ่งเป็นที่อบรมศึกษาเรื่องจิตรกรรม หรือสะท้อนออกมายในแบบของรูปเคารพบุคคลสำคัญ อนุสาวรีย์ ต่างๆ ที่พับเทียนได้ในพื้นที่

5.4 สัญญาณ พื้นที่รัตนโกสินทร์ชั้นในนี้เต็มไปด้วยสิ่งที่ถูกสร้างขึ้นมาเพื่อให้มีความหมาย และเป็นสิ่งที่จับต้องได้จริง บางครั้งอยู่ในรูปแบบของสถาปัตยกรรม ศิลปกรรม พื้นที่ สถานที่ อนุสาวรีย์ ซื่อ หรืออื่นๆ หลักฐานการแสดงออกถึงสัญญาณมีด้วยกัน 2 ระดับ คือ

- สัญญาณระดับวัฒนธรรม (cultural connotations) แสดงถึงการที่วัตถุในวัฒนธรรมได้พ่วงເเอกสารความสัมพันธ์และการสื่อความหมายเข้ามาและมีส่วนร่วมในการให้ความหมายกับผู้คนในวัฒนธรรม (สมเกียรติ ตั้งโน, 2550) เช่น การแสดงออกของกรุงรัตนโกสินทร์ ที่เป็นตัวแทนของความเป็นไทย มีเอกลักษณ์เฉพาะตัว เป็นสัญลักษณ์ของประเทศไทย ความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรม หรือ พระบรมมหาราชวัง ที่สะท้อนถึงที่ประทัพของเทพในพิพิธภัณฑ์ มีความเชื่อในสมมุติเทพ เป็นต้น

- สัญญาณระดับบุคคล (individual connotations) เป็นการแสดงออกขององค์ประกอบในรายละเอียด ซึ่งเกิดจากความเชื่อและความไม่ตั้งใจในการสร้างองค์ประกอบต่างๆ การรับรู้ได้นั้นต้องขึ้นอยู่กับความรู้และประสบการณ์ของแต่ละบุคคล เช่น ยอดมณฑปแทนเจ้าพระสุเมรุ ลายพุ่มข้าวบิณฑุปูนเป็นที่นัยยะถึงพุ่มนูชา ถวายพระ การใช้หัวเส้าอโลกิที่กระหลวงโหน เป็น

ตัวแทนกูฏของโขคกรดีส ความเชื่อตรง เข็มแข็ง หรือสัตต์หินพาน บ่งบอกถึงสถานที่ที่เป็นเทวภูมิ เป็นต้น

5.5 การโหยหาความงามในอดีต (nostalgia) เหตุพิรากรกรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในเป็นเมืองเก่าที่ยังคงมีลักษณะอยู่ไม่ใช่เมืองโบราณที่ล่มสลายไปกับกาลเวลา ปัจจุบันเมืองจังหวัดมีสภาพที่สมบูรณ์งดงามแบบเมื่อครั้งในอดีต และเมื่อมีการพุดคุยกับผู้คนที่ใช้พื้นที่จังหวัดเล่าเรื่องราวโยงใยถึงอดีต ที่เป็นเช่นนี้ รวมทั้งเรื่องเล่า ตำนาน (myth) ในที่ต่างๆ เช่น ตำนานยักษ์ท่าเตียน ตำนานพระแก้วมรกต เป็นต้น ซึ่งช่วยเสริมสร้างจินตภาพอีกทางหนึ่ง และสังเกตพบว่า ผู้คนมักจะมีจินตภาพที่ทับซ้อนกันของช่วงเวลาทางประวัติศาสตร์ ตั้งแต่ 100-200 ปี แยกแยะไม่ได้ชัดเจน แต่จะมีจินตภาพที่ปะปนกัน คือ เห็นภาพของกรุงรัตนโกสินทร์ที่มีพระบรมมหาราชวังและวัดวาอารามต่างๆ สวยงาม มีสภาพแวดล้อมตามธรรมชาติ มีแม่น้ำ ลำคลองที่ใสสะอาดจันจุกเปรียบเทียบเป็น เวนิสตะวันออก มีทั้งเรือเดินสมุทร เรือสำราญ และเรือต่างๆ ในคลองจะเต็มไปด้วยเรือพ่อค้าแม่ค้า เป็นตลาดน้ำและชุมชนน้ำ บ้านเรือนริมน้ำ ผู้คนมีอัชญาศัยดี ยิ่งแย่เมื่อครร แต่ตัวแบบไทยโบราณ ผู้งดงาม ใจกระเบน กระโจนออก เดินเท้าเปล่า มีรรถม้า มีเจ้าใส่หนวกเป็นรถเข็น เป็นต้น เหล่านี้แม้ไม่ตรงตามประวัติศาสตร์ แต่ได้กล้ายเป็นเสน่ห์ของพื้นที่ เป็นส่วนที่เสริมสร้างสุนทรียะและจิตนการในการเข้าไปสัมผัสด้วยตัวเอง และเป็นการสร้างภาพในอดีตที่ที่เกิดจากจินตนาการในการโหยหาความงามในอดีต

5.6 ชาติพันธุ์ ในปัจจุบันนี้มีความหลากหลายในกลุ่มชาติพันธุ์ นี่คือชาติพันธุ์ที่นี้มีประวัติความเป็นมาของกลุ่มชาติพันธุ์ที่ทั้งมีอยู่เดิมและที่มีการเปลี่ยนถ่ายเช่น ล้านชุมชน อีกทั้งพื้นที่ยังเต็มไปด้วยนักท่องเที่ยวจากทั่วโลก ทั้งนี้สามารถแบ่งอย่างกว้างๆ ได้ดังนี้ (1) คนไทยห้องถิน ซึ่งพูดโดยทั่วไป หรือคนไทยเชื้อสายอื่นๆ ที่พูดภาษาไทย เช่น คนไทยเชื้อสายจีนแต่จีวิทีชุมชนท่าเตียน ที่นี่ยังมีการสืบทอดสายของคนไทยลูกผสม (ลูกครึ่ง ลูกเสี้ยว) ใน

ราชวงศ์ข้าว คือ เชื้อสายรัสเซีย ยังกุย สถาอต ในรัชกาลพระปักดี้ ส่วนปัจจุบันนั้นในสถานที่ต่างๆ พบคนไทยที่เรียกว่า ลูกครึ่ง ที่ใช้ภาษาไทยเป็นหลัก (2) คนต่างชาติ คือ คนที่ใช้ภาษาประจำติของตน เช่น จีน นาเลเซีย ลาว ญี่ปุ่น เกาหลี ไต้หวัน สาธารณรัฐจีน เยอรมัน ฝรั่งเศส อเมริกา บราซิล อินเดีย เนปาล ออกสเตรเลีย นิวซีแลนด์ ชาอดิอาราเบีย แอฟริกา เป็นต้น

การแสดงออกของสุนทรียศาสตร์ภูมิทัศน์ตามความเป็นจริง การแสดงออกของสุนทรียศาสตร์ภูมิทัศน์ ตามความเป็นจริงนั้นเป็นสิ่งที่ชี้ให้เห็นถึง ความงามของสภาพแวดล้อมและสังคมที่เกิดขึ้นตามความเป็นจริงในพื้นที่ ซึ่งไม่ได้แบ่งเป็นรูปธรรม หรือนามธรรม แต่จะพยายามค้นหาและนำเสนอผลจากการสำรวจพื้นที่ และสังเกตการณ์ภูมิศาสตร์ที่เกิดขึ้น

1. วิถีชีวิตประจำวัน (everyday life) เป็นสิ่งที่พบเห็นอยู่ทั่วไปในภูมิทัศน์หรือ ซึ่งจะพบได้ทั่วภูมิทัศน์ที่คุ้นเคยๆ หรือมีรูปแบบที่วิจิตรงดงามก็ได้ วิถีชีวิตประจำวันเป็นภาพสะท้อนถึงสถานที่นั้นๆ จนในบางครั้งถือเป็นชื่อเรียกเพื่อให้เกิดการสื่อความหมายที่เข้าใจอย่างตรงไปตรงมา เช่น ถนนราชดำเนิน ทุ่งพระเมรุ (ถนนหลวง) มีข้อสังเกตที่น่าสนใจว่ากรุงรัตนโกสินทร์ซึ่งในถูกประกาศให้เป็นพื้นที่อนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า โดยคณะกรรมการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมือง ภายใต้ระเบียบสำนักนายกรัฐมนตรี ว่าด้วยการอนุรักษ์และพัฒนากรุงรัตนโกสินทร์และเมืองเก่า พ.ศ. 2541 แต่ในความเป็นจริงนั้น หลายพื้นที่ในบริเวณนี้เป็นสถานที่ท่องเที่ยวที่สำคัญของประเทศไทย ผู้คนสามารถเดินชมได้เกือบทุกสถานที่ นอกนั้นเป็นสถานที่ราชการและเป็นที่อยู่อาศัยและประกอบกิจการต่างๆ สิ่งที่ค้นพบอย่างน่าสนใจ คือ ผู้คนที่ใช้พื้นที่บริเวณนี้ส่วนใหญ่ไม่ใช่นักท่องเที่ยว แต่เป็นผู้ที่เข้ามาประกอบกิจกรรมต่างๆ เช่น ทำงาน เรียนหนังสือ เป็นต้น รวมทั้งเป็นแหล่งรวมของชุมชน และเป็นสถานที่ต่างๆ ผู้คนที่ใช้พื้นที่นี้ส่วน

ใหญ่จะเป็นผู้ที่ไม่ได้มีภูมิลำเนาอยู่ที่นี่แต่จะอาศัยอยู่และมาจักนอกพื้นที่ ซึ่งจะมีวิถีชีวิตแบบการทำงานนอกบ้านเป็นหลัก ผู้คนเดินทางมาจากการท่องเที่ยวและทางเรือ ส่วนมากจะใช้ช่วงเวลากลางวันในการประกอบกิจกรรมการงานต่างๆ ในสถานที่นั้นๆ และออกมาริโโกรตอนเที่ยง พอดีช่วงเวลาเดียวกิจกรรมการงานในเวลาเย็น ก็จะออกจากการพื้นที่ไป นอกจากนี้ยังมีนักท่องเที่ยวที่เข้าไปชมสถานที่ต่างๆ เป็นจำนวนมาก สถานที่ต่างๆ จะมีบริการและไม่มีผู้คนเข้าไปใช้พื้นที่ในช่วงค่ำ จะมีก็แต่ส่วนของพื้นที่สาธารณะที่มีการมาจับจองพื้นที่ขายของในเวลาค่ำคืน เช่น บริเวณถนนและทางเท้าริมคลองคูเมืองเดิมที่มีความคึกคักทุกคืน ในกรุงรัตนโกสินทร์ ซึ่งในผู้คนส่วนหนึ่งอาศัยรายได้จากการท่องเที่ยว ซึ่งพบเห็นการประกอบอาชีพแบบเร่ขาย หรือแบบแผงลอยและให้บริการรับจ้างอื่นๆ

2. ความสัมพันธ์ของคนกับสภาพแวดล้อม ในอดีตพระบรมมหาราชวังเป็นหัวใจสำคัญของกรุงรัตนโกสินทร์ เพราะเป็นศูนย์กลางอำนาจการปกครองและกระจายออกไป แต่เมื่อยุคสมัยเปลี่ยนการปกครองเป็นระบบประชาธิปไตย พระบรมมหาราชวังไม่ใช่ที่ประทับของพระมหาจัตุริย์ แต่เป็นพื้นที่ท่องเที่ยวที่มีความสำคัญของประเทศไทย ดังนี้ ความสัมพันธ์ของพื้นที่จึงเปลี่ยนตาม เนื่องจากความสำคัญของพื้นที่ไม่ได้ขึ้นอยู่กับลำดับชั้นทางสังคม แต่กับขึ้นอยู่กับปัจจัยอื่นๆ ในสภาพแวดล้อมมากกว่า พื้นที่ที่มีความสัมพันธ์กับพื้นที่อื่นมากที่สุดในรัตนโกสินทร์ ซึ่งในนี้ไม่ใช่พระบรมมหาราชวัง แต่กลายเป็นพื้นที่เป็นสาธารณะมีความสัมพันธ์กับผู้คนมากกว่า

3. ภูมิศาสตร์ของพื้นที่ จากการสำรวจพื้นที่พบว่า ภูมิศาสตร์ของพื้นที่มาระบบทั้งหมด ไม่ได้มาจากประสมการณ์ และความรู้สึกที่เกิดขึ้นเองอย่างเป็นธรรมชาติ ซึ่งในพื้นที่มีความเคลื่อนไหวไม่หยุดนิ่งนั้น ทำให้เกิดการสร้างภูมิศาสตร์ตลอดเวลา ตัวอย่างเช่น ภูมิศาสตร์ที่ได้สังเกตเห็น เช่น ถนนหลวง ตั้งแต่อดีตจนกระทั่ง

ปัจจุบัน สามารถหลวงได้สร้างแรงประทับใจความรู้สึกนิยม
คิดของผู้คนตลอดมา สามารถหลวงแห่งนี้สามารถสร้าง
ความสุข ความปิติอิ่มเอม ความภาคภูมิใจ ความสนุก
สนาน ความรู้สึกเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ความเพริ่ง
หม่อง ความอาลัย ความรัก และอื่นๆอีกมากมาย เหตุที่
เป็นเช่นนี้ เพราะ สามารถหลวงมีการวิพัฒนาการมาพร้อมๆ
กับกรุงรัตนโกสินทร์ ผ่านวันเวลา มีกิจกรรมและมีการ
เปลี่ยนแปลงของพื้นที่มากมาย และทุกครั้งก็จะมีผู้คน
จำนวนมากมายเข้าไปเกี่ยวข้อง เช่น การใช้พื้นที่
สามารถหลวงในการประกอบพระราชพิธีต่างๆ เช่น พระ
ราชพิธีบรมราชาภิเษก พระราชพิธีกาญจนภิเษก พระ
ราชพิธีแรกนาขวัญ และการถวายพระพรในวันเฉลิมฯ
พระราชพิธีถวายและพระราชทานพระเพลิงพระบรมศพ
และพระศพเพื่อส่งเสศีจสู่สวรรคาลัย เป็นต้น หรือได้รับ
ประสบการณ์จากการเปลี่ยนแปลงพื้นที่ด้วยกิจกรรม
ขนาดใหญ่ต่างๆ เช่น กิจกรรมทางการเมืองที่สร้าง
อารมณ์ร่วมของผู้คน ได้อย่างรุนแรง กิจกรรมทาง
บ้านเมืองในการจัดงานต่างๆที่พื้นที่ส่งมอบความสนุก
เพลิดเพลินได้ หรือจะเป็นกิจกรรมทางศาสนาที่สร้าง
อารมณ์ร่วมทั้งทางโลกและทางธรรม เป็นต้น สิ่งต่างๆ
เหล่านี้แสดงให้เห็นว่าสามารถหลวงได้ก่อให้เกิด
ปรากฏการณ์ที่น่าสนใจ ทั้งภายนอกและภายใน ซึ่งยังคง
ดำเนินอยู่ในปัจจุบัน

ระยะทางไกล เป็นต้น จะพบเห็นความงดงามของลิ่งปลูก
สร้างภูมิทัศน์และสภาพแวดล้อม ได้เฉพาะพื้นที่หรือ
สถานที่ที่ถูกจัด ไว้ให้โดยใช้แสงไฟ อาทิ เช่น
พระบรมมหาราชวัง และสนามหลวง เป็นต้น ดังที่กล่าว
มาข้างต้นนี้จึงสันนิษฐานว่า “ช่วงเวลา” มีความสัมพันธ์
กับปรากฏการณ์ของพื้นที่

4. มลทัศน์ (visual pollution) ในความเป็นจริงของพื้นที่มักจะไม่ได้มีเพียงแต่ความงามที่เป็นสุนทรียะแต่เมื่อมองไปจะมีมลทัศน์ (visual pollution) หรือมลภาวะทางสายตา หรือทัศนอุจจาระ ซึ่งมีผลกระทบต่อการรับรู้ได้โดยตรงทั้งที่มองเห็นเป็นรูปธรรม และทั้งที่รู้สึกสัมผัสได้เป็นนามธรรม เช่น การสร้างความรู้สึกที่ไม่น่ามอง ไม่เหมาะสมทางจาริตร เป็นต้น และการศึกษานี้ได้ค้นพบสุนทรียะในมลทัศน์จากการที่ได้สัมภาษณ์พูดคุยกับบุคคลบางกลุ่มที่ใช้พื้นที่ ซึ่งทำให้เข้าใจว่าผู้คนมีความรู้สึก การรับรู้ และความชอบที่หลากหลาย ทั้งตรงกันและไม่ตรงกันต่อพื้นที่ต่างๆ ในกรุงรัตนโกสินทร์ ข้างใน ดังนี้

- ความเห็นที่ตรงกันเกี่ยวกับพื้นที่ที่มีมูลค่าที่ไม่เรียบง่าย ไม่สวยงาม ทำให้สภาพแวดล้อมเสื่อมโทรม และเป็นการทำลายพื้นที่ เช่น การจราจรที่ไว้ระเบียบหัวทุกคน การจอดรถทั่วรับบริเวณหน้าพระบรมมหาราชวัง หาบเร่แผงลอยบริเวณหน้าพระบรมมหาราชวัง หรือการใช้พื้นที่ริมถนนในการซื้อ-ขายบริการทางเพศ เป็นต้น

- ความเห็นความรู้สึกของคนกลุ่มนี้ต่อพื้นที่ที่มีองมลทัศน์ในทางที่ดี ชอบ และไม่เห็นว่าเป็นมลทัศน์ เช่น ชุมชนท่ารังที่มีการรักษาแม่น้ำเจ้าพระยา พื้นที่ทางเท้าทางเร่แหงลอยบิริเวณถนนพระจันทร์ ถนนมหาราช และบริเวณรอบคลองคูเมืองเดิม เป็นต้น

การอภิปรายผล

การศึกษาสุนทรียศาสตร์ภูมิทัศน์ในพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในนี้ ได้นำเอาทฤษฎีสุนทรียศาสตร์ที่เกี่ยวข้องมาพัฒนากรอบวิธีการอ่านและแปลความ

สุนทรียศาสตร์ภูมิทัศน์ เพื่อทำความเข้าใจว่าพื้นที่กรุงรัตนโกสินทร์ชั้นในมีการแสดงออกทางสุนทรียะภูมิทัศน์ ดังนี้

การแสดงออกสุนทรียะภูมิทัศน์เชิงรูปธรรม เป็นการแสดงออกทางความงามที่เด่นชัดในพื้นที่ เช่น ความงามของสถาปัตยกรรม สถาณที่ และวัตถุต่างๆ ที่สามารถพบรเห็นได้ ส่งผลให้ผู้ใช้พื้นที่มีส่วนร่วมกับความงามที่ปรากฏเป็นรูปธรรม สามารถออกเดิน แสดง อารมณ์ และความรู้สึกที่สะท้อนจากภูมิทัศน์เชิงรูปธรรม ออกมาได้อย่างชัดเจน อีกทั้งมีความงามตามธรรมชาติ แม่น้ำ พระอาทิตย์ ความงามของสถาปัตยกรรมสิ่งปลูกสร้าง ความงามของพื้นที่ และสถาณที่ เป็นต้น

การแสดงสุนทรียะภูมิทักษณ์เชิงนามธรรม เป็นการแสดงออกที่ ไม่สามารถพูดเห็น ได้ง่าย และพบว่า ผู้ใช้พื้นที่ส่วนใหญ่ ไม่สามารถแยกความงามเชิง นามธรรมออกจากรูปธรรมได้ แต่ผู้ใช้พื้นที่สามารถ สัมผัสและถ่ายทอดออกมานี้เป็นคำพูดได้โดยมีความหมาย เป็นนัยยะ ซึ่งแปลความออกมานี้เป็นการแสดงผลสุนทรียะ เชิงนามธรรม เช่น ความงามทางวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ศาสนา และจริยธรรม เป็นต้น

การแสดงสุนทรียภูมิทักษณ์ตามความเป็นจริง เป็นการแสดงออกของพื้นที่ศึกษาที่สัมพันธ์กันกับพฤติกรรมของผู้ใช้พื้นที่ที่พบเห็นอยู่เป็นประจำ พบว่ามีข้อวิพากษ์ทางสุนทรีย์ที่แตกต่างหลากหลาย เช่น วิถีชีวิৎประจำวัน ความสัมพันธ์ของคนกับสภาพแวดล้อม ปรากฏการณ์ในพื้นที่ และมลทัศน์ การค้นหาและ การศึกษานี้ต้องอาศัยการฝ่าติดตาม สังเกตการณ์ และ

การวิเคราะห์ ตีความ ผู้ใช้พื้นที่จะบอกเล่าโดยพฤติกรรม และการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงของพื้นที่นั้นๆ

ข้อเสนอแนะ

1. ผู้วิจัยในสาขานี้ควรสร้างวิธีการทำการเข้าใจที่เป็นรูปธรรม เช่น การตั้งคำถาม กลยุทธ์การวิจัย และการกำหนดวิธีการ ครอบ และกระบวนการการทำงานต่างๆ จะช่วยให้ผู้อื่นสามารถเข้าใจงานได้อย่างเป็นรูปธรรมมากขึ้น
2. การเปลี่ยนความหมายทางสุนทรียะนั้นแม้จะเป็นเรื่องของปัจจek แต่อย่างไรก็ตามผู้อ่านและแปลความควรจะอ้างอิงหลักเกณฑ์ หรือมีบรรทัดฐานในการเปลี่ยนความหมายทางสุนทรียะภูมิทัศน์ ซึ่งผู้วิจัยสามารถนำวิธีการสร้างกรอบแนวคิดไปประยุกต์ใช้กับงานอื่นๆ ได้
3. การต่อยอดการศึกษาสามารถนำสุนทรียศาสตร์ทั้ง 3 ลักษณะ(รูปธรรม นามธรรม และความเป็นจริง) มาพัฒนาและศึกษาแยกออกจากกัน หรือจับคู่ จับกลุ่ม ขึ้นใหม่ได้เพื่อให้เกิดแนวคิดกระบวนการและวิธีการวิจัยที่หลากหลายมากขึ้น อนึ่ง สร้างความแตกต่างในอนาคต
4. วิธีการ หรือกระบวนการเปลี่ยนความหมายในงานวิจัยนี้เป็นเพียงการเสนอแนะการทำความเข้าใจสุนทรียศาสตร์ภูมิทัศน์ในบริบทเฉพาะเท่านั้น และการนำแนวคิดในงานวิจัยนี้ไปใช้กับพื้นที่ที่มีบริบทความซับซ้อนในพื้นที่อื่นๆ จะต้องพิจารณาตามความเหมาะสม

เอกสารอ้างอิง

กรมศิลปากร. (2552). ประเพณีไทย. กรุงเทพฯ: กรมศิลปากร.

กำชาร กุญชร. (2545). การออกแบบชุมชนเมืองคืออะไร : การติดตามหาคำตอบในรอบ 40 ปี. กรุงเทพฯ:

โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยศิลปากร.

จี ศรีนิวัฒน์. (2523). *ปัญหาสูญทรัพยากรด*. กรุงเทพฯ: คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

น. ณ ปากน้ำ. (2532). ความเข้าใจในศิลปะ. กรุงเทพฯ: อัลฟารีเดีย.

ไพรอนี ชุมนี. (2548). สุนทรียศาสตร์: ปรัชญาและ การสร้างสรรค์ศิลปกรรม. กรุงเทพฯ: ม.ป.ท. : ม.ป.พ.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2536). จดหมายข่าวราชบัณฑิตยสถาน ฉบับที่ 29 พ.ศ. 2536 ปีที่ 3. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ราชบัณฑิตยสถาน.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2542). พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน. กรุงเทพฯ: นานมีบุ๊คพลับลีเคชั่น.

วิรุณ ตั้งเจริญ. (2545). สุนทรียศาสตร์เพื่อชีวิต. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์สันติสิริการพิมพ์.

สมเกียรติ ตั้งโนม. (2549). มองหารือ: วัฒนธรรมทางภาษา. มหาสารคาม: โรงพิมพ์เดือนตุลา.

Blocker, H. G. & Jeffers, J. M. (1999). *Contextualizing aesthetics: from Plato to Lyotard*. Belmont, Calif: Wadsworth Pub.

Bowie, A. (2003). *Introduction German philosophy: From Kant to Habermas*. Cambridge: Polity Press.

Nasongkhla, S. (2008). *Aesthetics and change in the Tai cultural landscape of Mae Hong Son, Thailand*: The University of Melbourne.

